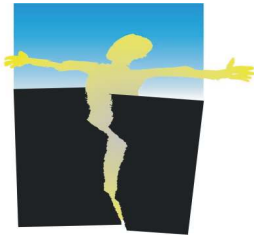

HELSINKI Bulletin

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

Rige od Fere 20, 11000 Beograd, Srbija
tel./fax +381 11 30 32 408; e-mailoffice@helsinki.org.rs;
www.helsinki.org.rs

Br. 53 • Januar 2010.

Srbija - Hrvatska: Nprevaziđena prošlost

Gotovo pune dve decenije nakon rata i 14 godina od uspostavljanja diplomatskih odnosa, Srbija i Hrvatska permanentno prolaze kroz periode kriza koje obnavljaju tradicionalne, uvek smišljeno negovane animozitete. Odgovornost za to prvenstveno je na strani Beograda, ne samo u slučaju Hrvatske, nego i u čitavom regionu. Zvanični Beograd nerado pristaje na realnost u regionu, odnosno ne prihvata nove državne granice.

Nespremnost dominantne političke i intelektualne elite da se distancira od nasleđa Miloševićevog vremena i njegove ratne politike, što podrazumeva uspostavljanje objektivnog uvida u hronologiju i kontekst zbivanja devedesetih godina prošlog veka, reprodukuje nesporazume i tenzije koje opterećuju i Zagreb i Beograd, a prelamaju se preko niza konkretnih problema čije se rešavanje stalno odlaže (utvrđivanje granice, povratak izbeglica, imovinsko-pravna pitanja i niz drugih).

Kompleksnost odnosa Srbije i Hrvatske proizlazi takođe i iz njihove pozicije u regionu i odgovornosti za njegovu stabilnost. Obe zemlje dele odgovornost prvenstveno kada je reč o

Bosni i Hercegovini. Za razliku od zvaničnog Zagreba koji se transparentno distancira od paternalističke i "zaštitničke" uloge prema Hrvatima koji žive u Bosni i Hercegovini, Beograd stoji iza profilisanja Republike Srpske kao autnomnog i državotvornog entiteta. Srpski stratezi održavanjem *statusa quo* očekuju da u budućnosti ostvare teritorijalne aspiracije zbog kojih se rat devedestih godina vodio.

Osim toga, Srbija posebno zamera Hrvatskoj što je priznala Kosovo i što je sa Prištinom uspostavila diplomatske odnose na nivou ambasadora. Priznanje kosovske nezavisnosti je, po oceni nekih analitičara, odnose Beograda i Zagreba spustilo na najnižu tačku još od 1996, kada su uspostavljeni. Činjenica da se Hrvatska, jedina od naslednica bivše SFRJ (i uz Bugarsku jedina susedna zemlja) pojavila kao zagovornik kosovskog prava na nezavisnost pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu (decembar, 2009), izazvala je nove izlive nezadovoljstva i zvaničnika i medija u Beogradu.

Predajom kandidature za članstvo u EU u decembru 2009, Srbija se i formalno pridružila Hrvatskoj koja je postigla politički konsenzus o evropskoj budućnosti znatno ranije i u praksi već stigla do predvorja Brisela. Prihvatanje evropskih pravila ponašanja u međusobnim odnosima, na šta se Zagreb ranije, a Beograd sada obavezao, u mnogome će određivati dinamiku na toj regionalno ključnoj relaciji. Taj novi okvir otvara perspektivu za čitav region. Bez obzira na to što obe zemlje pretenduju na lidersku ulogu, taj konkurentski odnos u

novim okolnostima može dobiti i pozitivnu dimenziju.

Na takav zaključak navodi i obostrano znatno uzdržanije reagovanje povodom najnovijeg odmeravanja hrvatske tužbe i srpske protivtužbe, za koju šef srpske diplomatije Vuk Jeremić kaže da je "čista simetrija". Naime, poslednjeg dana 2009. godine Srbija je Međunarodnom sudu pravde predala protivtužbu protiv Hrvatske za zločine počinjene nad Srbima.

Slučajni paradoks

Tužbu za agresiju i genocid protiv Srbije (tada SRJ) Hrvatska je Međunarodnom sudu pravde u Hagu (MSP) podnela 1999. godine. Tužba je godinama "mirovala", jer se čekala odluka MSP o nadležnosti, odnosno o tome da li će Sud uopšte prihvatiti da vodi postupak o tome. Nakon što se 2008, Sud oglasio nadležnim, atmosfera je u obe zemlje podgrejana do usijanja. S time, što je iz Srbije odmah najavljen odgovor u formi protivtužbe koja se pripremala više od godinu dana.

Reakcije na protivtužbu u Srbiji su se razlikovale od medija do zvaničnih predstavnika vlasti. Kada su krajem decembra beogradski mediji saznali da je protivtužba gotova, prva reakcija predsednika Republike Borisa Tadića bila je rezervisana. On je tada izjavio da treba "još sačekati" sa njenim slanjem u Hag. Međutim, samo nekoliko dana kasnije (31. decembra 2009) predsednik Tadić je objavio da je nakon konsultacija sa premijerom Mirkom Cvetkovićem odlučeno da se Međunarodnom sudu pravde kontratužba prosledi.

Sa druge strane, još kao predsednički kandidat Ivo Josipović je takođe u vremenskom razmaku od samo nekoliko dana dao dve različite izjave. Ističući da je i sam jedan od autora hrvatske tužbe Josipović je potvrdio da povlačenje tužbe ne dolazi u obzir. Međutim, komentarišući za beogradske medije podizanje kontratužbe on je dao znatno inzijansiraniju izjavu: "Hrvatska tužba je nastala kada se u Srbiji vodila druga politika...Danas su

druga vremena i tužba nije sama sebi svrha".¹

Ivo Josipović

Indikativno je takođe, da pravni eksperti i analitičari u obe zemlje upozoravaju da sudski spor pred najvišom međunarodnom sudskom instancom neće predstavljati pravnu satisfakciju ni za jednu stranu. Većina njih smatra da sudije MSP neće kao genocid kvalifikovati ni razaranja i zločine počinjene u Hrvatskoj od strane srpskih snaga (u to vreme pod okriljem JNA) 1991, niti zločine hrvatskih snaga tokom oslobađanja Hrvatske 1995. godine.

Podnošenje protivtužbe protiv Hrvatske sa argumentacijom koja u mnogome podseća na retoriku korišćenu uoči i tokom rata početkom devedesetih, asocira na politiku Miloševićevog režima. Na tu sličnost podseća profesor međunarodnog prava Vojin Dimitrijević kada kaže da je Vojislav Koštunica 2000. godine podneo zahtev za prijem SRJ u UN kao nove članice, što je trebalo da istovremeno predstavlja i "nekakav diskontinuitet sa Miloševićem: Sad vidim da branimo sve ono što je on uradio. Zašto smo ga uopšte smenjivali"?²

Političke i druge javne reakcije

Zagovornici evropske opcije i u Srbiji i Hrvatskoj, za razliku od desničarko-nacionalističkih partija, smatraju da MSP nije najbolji put za rešavanje sporova. Lider Liberalno demokratske partije Čedomir Jovanović tako tvrdi da Vlada Srbije nastavlja da vodi pogrešnu politiku prema većini zemalja u regionu i tako pogoršava odnose upravo sa onima sa kojima bi trebala da ima najbolju i najrazvijeniju saradnju. Prema njegovim rečima, Srbija bi trebalo da vodi

¹ *Kurir*, 5. januar 2010.

² *Politika*, 5. januar 2010.

pametnu spoljnu politiku "koja neće odgovarati greškom na grešku".³

Na sličan način reaguje i Damir Kajin, potpredsednik Istarskog demokratskog saveza koji kaže da niko u Hrvatskoj ne može da kaže da ona nije bila žrtva agresije, ali isto tako, niko ne može sakriti da je bilo zločina i sa hrvatske strane. Po njegovom mišljenju, bolje bi bilo "da sebe i druge ne opterećujemo tužbama, već da pokušamo da razrešimo pitanja povratka, ratnih zločina, obnove država..."⁴

Opozicionari "s desna" međutim, ne samo da misle da je kontratužba opravdana, nego da je zakasnela, odnosno da je Srbija prva trebala da podnese tužbu. Osim što to smatra potpredsednik Srpske napredne stranke Aleksandar Vučić⁵, to je u još zaoštrenijoj formi i stav ministra spoljnih poslova iz vremena Slobodana Miloševića Vladislava Jovanovića. Po njemu, protivtužbu je trebalo podneti još pre deset godina: "Treballo je da sa njima govorimo istim jezikom koji su oni koristili u razgovoru sa nama, tim pre što imaju veliko istorijsko opterećenje koje mi nemamo, a to je onaj stvarni genocid nad Srbima iz Drugog svetskog rata".⁶

Đorđe Vukadinović, glavni urednik Nove srpske političke, prigovara i to što se srpskoj protivtužbi niko zvanično nije obradovao, ni srpska opozicija, ni lideri Srba u Hrvatskoj, a "deo vlasti kao da se stidi što je uopšte morao da se bakće sa tim 'ostacima prošlosti'". On smatra da je podnošenje kontratužbe korisno, makar bilo i zakasnelo. Međutim, tvrdi da "... nama nikakva tužba neće pomoći... ukoliko se u Srbiji, tj. u srpskoj javnosti, ništa ne promeni u odnosu prema nacionalnom interesu i državnim pitanjima".⁷

Hrvatski politolog Žarko Puhovski smatra da i tužba i kontratužba imaju političku, a ne pravnu pozadinu.⁸ Među malobrojnim iz vladajuće koalicije koji su se oglašili

³ *Kurir*, 5. januar 2010.

⁴ Isto.

⁵ Izjava za *Danas*, 6-7 januar 2010.

⁶ *Politika*, 5. januar 2010.

⁷ Isto.

⁸ Izjava za Fonet, prema *Politici*, 5. januar 2010.

povodom protivtužbe Beograda bio je Vuk Drašković koji se založio za to da ona ne bude povod za "raspirivanje antihrvatskih strasti u Srbiji".⁹

Srbi u Hrvatskoj

Svako podizanje tenzija između Beograda i Zagreba ne ide u prilog položaju srpske zajednice u Hrvatskoj. Na to stalno upozoravaju njihovi najuticajnije predstavnici koji apeluju na racionalizaciju odnosa i rešavanje problema bez ostrašćenosti i jakih emocija. To važi i za aktuelnu tužbu i kontratužbu. Prema rečima Milorada Pupovca, njihov će napor biti skoncentrisan na to da šanse za odstupanje od tužbe postanu realne: "Došlo je vreme otrežnjenja, da se u otvorenom dijalogu o bitnim pitanjima otvori nova stranica i da upravo odustajanje od tužbe bude osnov sporazuma koji će i Hrvatsku i Srbiju voditi ka EU".¹⁰

Vojislav Stanimirović iz njegove stranke ima pomirljiviji stav prema potezu Srbije, zbog toga što lobiranje Srba u Hrvatskoj da Zagreb odustane od tužbe nije urodilo plodom. On, naime, smatra da je to "jedini način da se dokaže šta se zaista desilo".¹¹

Podršku Vladi Srbije zbog kontratužbe na tužbu najglasnije daju pripadnici izbegličkih udruženja u Srbiji koji ne odustaju od svojih resentimana prema Hrvatskoj. Činjenica je da su upravo ta udruženja instrument Beograda u zatezanju odnosa sa Hrvatskom kad god zatreba.

U čemu je smisao kontratužbe

Osim "čiste simetrije", beogradska protivtužba je deo napora da se Hrvatska prinudi da odustane od tužbe. Taj pritisak se do sada odvijao iza scene, a protivtužba ga je učinila javnim. Prema pisanju *Blica*, Beograd je u Hag otpremio "kamionet pun dokumenata i dokaza", što bi beogradski potez trebalo da učini uverljivim.

Najveći deo materijala poslatih u Hag su "dokumenati i dokazi" koji se odnose na zločine počinjene u Drugom svetskom ratu, iz čega se može zaključiti da srpska strana pokušava da

⁹ *Pravda*, 5. januar 2010.

¹⁰ *Blic*, 5. januar 2010.

¹¹ *Glas javnosti*, 5. januar 2010.

„legitimiše“ rat i zločine s početka devedesetih. Na to upućuje i izjava veoma aktivnog profesora međunarodnog prava Radoslava Stojanovića, koji taj deo dokumentacije smatra „istorijskim uvodom koji osvetljava i objašnjava događaje 1991. godine“.¹²

Ta interpretacija koja je u srbijanskom javnom diskursu dominirala uoči i tokom rata devedesetih godina, zapravo blokira mogućnost da se suština spora između Hrvatske i Srbije reši izvan sudnice. Državni vrh i jedne i druge zemlje u poslednje vreme ne negira mogućnost „vansudskog poravnanja“.

Boris Tadić, na primer, kaže da „želimo da verujemo da hrvatske i srpske institucije u budućnosti sednu za sto i pokušaju da kroz jedan uporan i naporan proces uspostave eventualno vansudsko poravnanje i vansudsko rešenje koje zadovoljava i pravdu i princip pravičnosti“.¹³

Ne sporeći da je poslednjih godina od strane Srbije učinjen pomak kada je reč o vraćanju Hrvatskoj kulturnih dobara, suđenjima za ratne zločine, rešavanju sudbine nestalih, Ivo Josipović pledira za nastavak tih napora koji možda mogu dovesti do toga da se nađe zajednički jezik. Međutim, deo tog napora je, kako on ističe „definisanje uzroka rata“.¹⁴

Komentar Miroslava Lazanskog, jedan od glavnih komentatora dnevnog lista *Politike*, takođe ukazuje na takvu mogućnost. On smatra neophodnim da se „Tadić i Josipović što pre sretnu kao De Gol i Adenauer, da se vrati ono što je od opljačkanog moguće, da se svi zločinci procesuiraju. I da se sa obe strane prestane sa revizijom istorije“.¹⁵

Hrvatska dežurni krivac

Tužba nije jedini razlog za najnovije napetosti između Beograda i Zagreba. Poseta predsednika Stjepana Mesića Kosovu u Beogradu je izazvala oštre reakcije. Prvobitno zakazana za 7. januar na pravoslavni Božić, a onda pomerena za dan, poseta je, kako je

¹² *Blic*, 5. januar 2010.

¹³ *Pravda*, 5. januar 2010.

¹⁴ *Kurir*, 5. januar 2010.

¹⁵ *Politika*, 9. januar 2010.

predsednik Mesić rekao „bila u funkciji jačanju bilateralnih odnosa, pre svega onih na državnom planu.“¹⁶ Oficijelni Beograd je međutim posetu shvatio kao provakaciju.

Odnosi između Hrvatske i Srbije su upravo zbog Kosova na najnižem nivou od uspostavljanja odnosa: prvo, zbog hrvatskog priznanja Kosova, kao i zbog nastupa Hrvatske pred Među-narodnim sudom pravde gde su hrvatski predstavnici zastupali tezu da Kosovo ima pravi na nezavisnost pozivajući se na ustav iz 1974. Na ustav iz 1974. godine pozivala se i Srbija kada je ukidala autonomiju Kosova i Vojvodine takođe uz istu argumentaciju da je Kosovo uživalo federalni status što je Srbiju, kako se tada tvrdilo, stavljalo u nepovoljniji položaj.

Predsednik Hrvatske Stipe Mesić je za poslednju zvaničnu državničku posetu odabrao Prištinu (8. januara 2010). Tim gestom on je i praktično pokazao iskrenost višegodišnjeg političkog zalaganja za uvažavanje nove realnosti u regionu i njegove nove, kako je sam rekao, arhitekture. Obraćajući se poslanicima kosovske Skupštine on je naglasio potrebu da se svuda to prihvati što pre, apelujući da Kosovo kao nezavisnu državu priznaju oni koji to do sada nisu učinili.

Mesić je takođe izjavio da nije neophodno da i među njima bude i Srbija, ali da bi u budućnosti i ona trebalo da sa Prištinom pronade odgovarajući modus vivendi. Apelovao je i na srpsku zajednicu na Kosovu da uzme učešće u političkom životu i na taj način doprinese rešavanju sopstvenih životnih i egzistencijalnih problema.

Danima pre ove posete srbijanski mediji su kritikovali tu nameru hrvatskog predsednika, stavljajući je u kontekst njegove „poznate“ nedobronamernosti prema Srbiji. Ali, najčešće uz

¹⁶ *Kurir*, 8. januar 2010.

napomenu da njegov mandat uskoro ističe i da je, kako je u jednom intervjuu za Televiziju B 92 izjavio Vuk Jeremić “njegova specifična težina mala”.¹⁷

Na dan Mesićevog boravka u Prištini od zvaničnika Srbije oglasio se samo predsednik Republike Boris Tadić i to pismenim saopštenjem, navodeći da je Mesićeva odluka da poseti Prištinu, “jedna od onih koje na veoma efikasan način kvare odnose sa Srbijom”. Međutim, u istom saopštenju znatno oštrija kritika i više prostora izdvojeno je za nezadovoljstvo činjenicom da je samo dan ranije Stipe Mesić za godinu dana smanjio zatvorsku kaznu Siniši Rimcu osuđenom na osam godina zatvora zbog zločina nad srpskim civilima u Pakračkoj Poljani krajem 1991. godine.

I jedno i drugo (posetu Kosovu i ublažavanje kazne Rimcu) naišlo je na žešće reakcije srbijanskih opozicionih stranaka, posebno Srpske napredne i Srpske radikalne stranke. SPO je Mesiće-ovu odluku ocenio neodgovornom odlukom. Radikalni su izjavili da je „poseta tzv. državi Kosovo i pomilovanje bivšeg pripadnika hrvatske policije dokaz da Hrvatska ne odustaje od projekta razbijanja Srbije“. I Aleksandar Vučić (SNP) je posebno osudio pomilovanje policajca Rimca ističući da to “pokazuje kakav je odnos hrvatske države i hrvatskih rukovodstva prema srpskom narodu”. Oliver Ivanović je pak izjavio da bi „najbolje bilo da je Mesić zatražio posetu Beogradu, jer bi to bilo poruka i za srpsko-hrvatske odnose ubuduće, ali i za čitav region“.¹⁸

Odnosi Srbije sa zemljama nastalim na teritoriji bivše Jugoslavije, pre svega, Hrvatskom, ne mogu se suštinski normalizovati sve dok Srbija ne prihvati novu realnost u regionu i ne prihvati odgovornost za agresiju na Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu i Kosovo.

Pokušaj da se odnosi normalizuju stalnim balansiranjem odgovornosti, kako se pokazalo, nije prihvatljiv, jer

svi susedi imaju sasvim drugačiju percepciju događaja iz devedesetih. Bez konteksta i hronologije nije moguće na objektivan i istinit način normalizovati odnose u regionu.

Regionalna saradnja je do sada, posebno na političkom nivou, bila uslov koji je EU postavila svim zemljama koje su se opredelile za članstvo u EU. Međutim, Srbija je svoj učenjivački potencijal, mada znatno smanjen, vešto koristila u svojim odnosima i sa EU i sa regionom.

Uprkos svim preprekama regionalni odnosi su dostigli određen nivo koji nije moguće dalje unaprediti ukoliko Srbija ne postane konstruktivna u svojim odnosima sa susedima. Za zvanični Beograd Hrvatska je oduvek predstavljala najveći izazov u pozitivnom i negativnom smislu. U pozitivnom, što je na delu neka vrsta konkurencije koja Srbiju može povući u pravcu bolje saradnje. U negativnom, što Hrvatska slovi kao dežurni krivac za raspad Jugoslavije.

Osim toga, strateški cilj antievropskog bloka u Srbiji, koji je još uvek jak, jeste da se i Hrvatska onemogući u njenoj orijentaciji ka Evropi. U tom smislu glavni argument protiv Hrvatske jesu događaji iz Drugog svetkog rata kojim se objašnjavaju i pravdaju oni iz devedesetih. Posebno su u tom smislu instrumentalizovane izbeglice iz Hrvatske, kao i pitanje povratka. U suštini, Beograd je uradio sve da se opstruira prvratak, s jedne strane, dok je, s druge, pitanje povratka pred međunarodnom zajednicom koristio kao argument protiv Hrvatske na njenom putu ka EU.

Protivtužba Srbije protiv Hrvatske je strateški usmerena na pritisak na Hrvatsku da odustane od svoje tužbe. Po svoj prilici, to će obeležiti novu fazu odnosa između dve države. Međutim, ako i dođe do neke nagodbe, Srbija se mora i zvanično distancirati od Miloševićeve politike i priznati odgovornost za destrukciju hrvatskih gradova i proterivanje nesrpskog stanovništva sa 30 odsto hrvatske teritorije, početkom devedesetih.

¹⁷ B 92, 8. decembar 2009.

¹⁸ www.b92.net, 9. januar 2010